

Innsats for andre - veiledning til valgfaget

Denne veiledningen gir råd og tips om hvordan du kan arbeide med læreplanen i valgfaget innsats for andre.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 10.08.2015

Innhold

1 Innledning

2 Fagets egenart

3 Praktiske eksempler

- 3.1 Læreplanene i valgfag og variasjon i innhold
- 3.2 Om eksemplene
  - Eksempel 1: Framdriftsplan
  - Eksempel 2: Inspirasjon og motivasjon til arbeid med faget
  - Eksempel 3: Forutsetninger for frivillig arbeid
  - Eksempel 4: Kartlegging
  - Eksempel 5: Planlegging av praktisk tiltak
  - Eksempel 6: Gjennomføring av tiltak
  - Eksempel 7: Presentasjon
  - Eksempel 8: Skape aktivitet i friminutt
  - Eksempel 9: Kurs for eldre i bruk av sosiale medier

4 Vurdering

5 Støttmateriell

1 Innledning

Veiledningen er ikke ment å være heldekkende ved at eksemplene dekker alle kompetansemålene i læreplanen, men den gir noen tips og råd til hvordan lærere kan jobbe praktisk med det faglige innholdet i valgfaget. Veiledningen er ikke et formelt dokument som kan erstatte eller sidestilles med selve læreplanen i valgfaget. Utdanningsdirektoratet er ansvarlig for innholdet i veiledningen, og den er utarbeidet i samarbeid med relevante fagmiljøer og fagpersoner.

I denne veiledningen gir **kapittel 2** en beskrivelse av fagets egenart og omtale av hovedområder. **Kapittel 3** gir tips og råd til innhold i faget med gjennomgang av noen eksempler på undervisningsforløp. Kompetansemål er konkretisert til læringsmål med kjennetegn på høy måloppnåelse. Her er også mulighetene for variasjon i faget beskrevet. **Kapittel 4** omtaler vurdering i faget. Henvisning til støttemateriell og kilder er plassert i **kapittel 5**.

2 Fagets egenart

Valgfaget *innsats for andre* gir elevene mulighet til å arbeide på forskjellige arenaer innen ulike samfunnsområder. Elever i dette valgfaget kan utføre arbeid på områder der frivillig innsats allerede foregår, eller finne fram til samfunnsområder som de selv finner egnet til å gjøre en innsats i. Det er viktig at målgruppen de finner fram til, har et behov som kan dekkes.

Valgfaget *innsats for andre* gir elevene mulighet til

- å få kunnskap om frivillig arbeid og om behov for frivillig innsats i eget lokalmiljø
- å planlegge, iverksette og slutføre tiltak for mennesker som har behov for det
- å oppleve å bli verdsatt for den innsatsen de gjør

Faget har to hovedområder: *planlegging* og *praktisk arbeid*. Hovedområdet *planlegging* setter fokus på forutsetningene for frivillig arbeid. For å forstå mangfoldet i frivillighet kan det være en god idé å starte med å få en oversikt over omfanget av frivillighet i eget nærmiljø. Hovedområdet omhandler videre kartlegging av behovene for frivillig innsats lokalt. Elevenes egen kartlegging blir deres utgangspunkt for å planlegge tiltak i samfunnet de selv er en del av.

Hovedområdet *praktisk arbeid* setter fokus på fasen der tiltaket iverksettes og slutføres. I tillegg kommer faktorer som spiller en rolle for å gjennomføre tiltaket på en god måte både for elever og dem tiltaket er rettet mot. Her inngår kunnskap om kommunikasjon, samhandling og etikk knyttet opp mot målgruppen for tiltaket. Disse elementene er sentrale i møtet mellom mennesker.

Faget har et tydelig sosialt perspektiv. **Sosial verdiskaping** handler om å skape sosial tilhørighet, øke

statusen for noen, bidra til utdanning og bedre helse. Sosialt entreprenørskap dreier seg bl.a. om å anerkjenne en sosial utfordring og forsøke å løse den på en ny måte for å skape forbedringer (se mer i lenker om sosialt entreprenørskap i kap. 5).

Faget kan hente elementer fra de praktisk-estetiske fagene ut fra hvilke tiltak man legger opp til. RLE knyttet til etikk og samfunnsfag knyttet til aktuelle samfunnsspørsmål er fag som kan relateres til dette valgfaget. Ut fra tiltakets egenart kan også andre fag trekkes inn.

3 Praktiske eksempler

Dette kapitlet gir tips og råd knyttet til planlegging, gjennomføring og vurdering i arbeidet med valgfaget. Det faglige innholdet i opplæringen vil variere ut fra lokalt arbeid med læreplanene. Kapitlet presenterer også en idébank som kan inspirere til egen planlegging.

Temaet *variasjon* i innhold blir tatt opp med utgangspunkt i rammene for læreplanene knyttet til kompetansemål og vurdering. Videre følger det praktiske eksempler på hvordan lærere kan jobbe med innhold ut fra hovedområdene og kompetansemålene i valgfaget. Enkelte av eksemplene viser kompetansemål som er konkretisert i læringsmål, og som viser eksempler på kjennetegn på høy måloppnåelse. Dette kan brukes som grunnlag i undervisningsvurdering, slik at det er kjent for elevene hvor de er i opplæringen, og hva som er grunnlaget for videre læring.

3.1 Læreplanene i valgfag og variasjon i innhold

Læreplanene i valgfag skiller seg ut fra de andre læreplanene i Kunnskapsløftet ved at valgfagene har kompetansemål som beskriver ett års opplæring, men de skal kunne brukes på alle tre trinn i opplæringen. Elever har også mulighet til å velge samme valgfag om igjen. Dette betyr at alle elever uansett om de har faget i ett år eller over flere år, skal ha opplæring i - og vurderes ut fra de samme kompetansemålene. Opplæringen i faget skal avsluttes hvert år.

Intensjonen med valgfagene er bl.a. å motivere elevene. Hvordan kan elever som har hatt valgfaget tidligere, oppleve variasjon i valgfaget?

Valgfaggruppen kan være mer sammensatt enn i andre fag, for eksempel ved aldersblanding av elever eller ved at noen elever har hatt valgfaget tidligere, mens andre har valgfaget for første gang. Det er viktig å ta hensyn til sammensetningen av gruppen når det gjelder variasjon i valg av innhold, osv. Det er ikke trinnet eleven går på, som skal styre innholdet, og det skal heller ikke vektlegges at elever har hatt valgfaget tidligere. Ettersom valgfagene har kompetansemål som skal oppnås etter ett år, vil det likevel være hensiktsmessig at elever som velger samme valgfag om igjen, opplever variasjon i faget fra ett år til det neste.

Å gjennomføre en opplæring i valgfag med progresjon og variasjon løses, som i alle andre fag, innenfor tilpasset opplæring. Variasjon og progresjon kan for eksempel være forskjell i innhold, arbeidsoppgaver,

aktiviteter, lærestoff, intensitet (tempo) og organisering av opplæringen, arbeidsmåter, læringsarenaer med mer. Utgangspunktet for opplæringen skal være at de samme kompetansemålene gjelder for alle elevene, og at de gir rom for å velge variert innhold ut fra lokale forhold og elevenes forutsetninger.

Noen eksempler på ulike muligheter for variasjon

Tilpasse valgmuligheter i innhold og tema innenfor de samme kompetansemål til ulike elever.

Det samme valgfaget kan ha variasjon knyttet til ulike aktiviteter og innhold fra ett år til det neste. Dette kan sikre at elevene opplever og lærer noe nytt om de velger samme faget over flere år.

Elever som ønsker større utfordringer, kan tilbys mer komplekse læringsaktiviteter innenfor de samme kompetansemålene i læreplanen. Dette kan være en måte å tilpasse innholdet i opplæringen på, sikre variasjon og motivasjon, selv om kompetansen er den samme for alle elevene.

Valgfagene kan være prosjektbaserte. Dette åpner opp for variasjon og samarbeidsoppgaver mellom ulike elever fra ulike trinn og mellom ulike valgfag.

3.2 Om eksemplene

Her følger eksempler på hvordan arbeidet i valgfaget kan foregå. Eksemplene tar utgangspunkt i ett eller flere kompetansemål og gjør rede for mulige vinklinger og aktiviteter. Noen eksempler har også forslag til underveisvurdering med læringsmål og kjennetegn på høy måloppnåelse.

Eksempel 1: Framdriftsplan

Dette eksemplet dekker kompetansemål fra begge hovedområdene.

Som lærer i faget er det viktig allerede i planleggingsfasen å ha en bevisst holdning til at valgfaget skal være praktisk. Enkelte kompetansemål kan, ut fra kompetansemålets natur, kun gjennomføres på en praktisk måte. Det finnes dessuten måter å gjøre både kartlegging og dokumentasjon mer praktisk enn teoretisk hvis man er bevisst på dette fra starten av. Elevene kan for eksempel kartlegge ved å snakke med folk istedenfor å lete etter informasjon på nettet. Det kan kanskje være hensiktsmessig å gjøre en større kartlegging hvert skoleår som kan utnyttes til å iverksette flere tiltak. Når det gjelder dokumentasjon, kan elevene dokumentere prosessen gjennom bilder eller film istedenfor gjennom for eksempel loggskrivning. Fokuset på de etiske sidene ved faget og på HMS (jf. vedlegg 5) idet elevene skal iverksette tiltak, bør også være med fra starten av.

Det kan være nyttig både for læreren og elevene at det lages en framdriftsplan som beskriver både tilgjengelig tid og aktiviteter.

Framdriftsplanen kan bidra til en god oversikt over alle faser og milepæler i arbeidet med faget, og den kan vise tidsbruk på ulike aktiviteter i hver fase. Planen skal tilpasses lokale forhold, og en skisse bør være klar ved oppstart av faget og kan justeres i samarbeid med elevene. Framdriftsplanen kan også vise elevene hvordan de kan planlegge framdrift i sitt eget tiltak. Nedenfor følger et eksempel:

De ulike fasene som beskrives i planen, er det redegjort for senere i kapitlet.

Tid til disposisjon	Faser i prosessen	Aktivitet	Ansvarlig	Kryss av for utført
	Motivasjon og inspirasjon for faget	<p>Velg ett eller flere av kulepunktene som innfallsvinkel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Filmsnutter • Ildsjeler • Lokale frivillige organisasjoner 		
	Kartlegging	<p>Forutsetning for frivillig arbeid</p> <p>Kartlegge med utgangspunkt i (velg ett av kulepunktene):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tema • Elevens egne interesser • Målgruppe • Utfordring fra noen som kjenner målgruppen, eller fra en frivillig organisasjon/institusjon/bedrift 		
	Planlegge aktivitet	<p>Lage framdriftsplan - planlegge de ulike fasene i prosessen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finne fram til det gode tiltaket. Idemyldring • Gjøre etiske vurderinger • Bli kjent med målgruppen - hva trenger de/hvilket behov fylles/medfører dette verdiskaping? 		

		<ul style="list-style-type: none"> • Fordele ansvar og oppgaver • Skaffe til veie utstyr som trengs • Planlegge og avtale tid, sted og rom • Velge presentasjonsform 		
	Gjennomføre aktivitet	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomføre tiltaket/aktiviteten til målgruppen • Ha et bevisst forhold til kommunikasjon og samhandling med målgruppen • Dokumentere prosessen 		
	Presentasjon og vurdering	<p>Presentere (velg ett eller flere av kulepunktene):</p> <ul style="list-style-type: none"> • I media • Til foresatte • Til medelever • Til målgruppen • Til frivillig organisasjon <p>Vurdere og evaluere sammen med målgruppen og/eller relevante aktører</p>		

Eksempel 2: Inspirasjon og motivasjon til arbeid med faget

Dette eksemplet handler om «å sette scenen for» faget. Her inngår begge hovedområdene med sine kompetansemål, men med spesiell vekt på dette kompetansemålet:

- *Kjenne til forutsetninger som ligger til grunn for frivillig arbeid*

Mulige vinklinger/aktiviteter:

- Felles gjennomgang av læreplanen for å sørge for at elevene forstår hva faget er, og hvordan de ulike elementene av faget henger sammen.
- Studere eget nettverk ut fra spørsmålene «Hvem kjenner du som driver med frivillig arbeid? Hva

gjør de? Hvorfor? Hva kan de hjelpe valgfagsgruppen med når tiltak skal gjøres?» Gjennom denne kartleggingen kan elevene bli kjent med frivillig arbeid lokalt, og de kan finne fram til ressurspersoner som kan bidra når de selv skal gå i gang med tiltak. Denne oppgaven kan enten være hjemmelekse eller gjøres på skolen. **Vedlegg nr. 1 Nettverkskartlegging /nettverksbygging**

- Kartlegge hva elevene allerede vet om frivillig arbeid, generelt og lokalt. Dette kan for eksempel gjøres ved en felles idédugnad for hele gruppen.
  - Se på ulike inspirasjonsvideoer på nett (**Eksempler i kapittel 4 Støttmateriell**)
  - Invitere engasjerte personer som utfører frivillig arbeid knyttet til ulike samfunnsområder, til skolen.
- Vedlegg nr. 2 Oversikt over mulige lokale frivillige organisasjoner**
- Besøke en eller flere frivillige organisasjoner. Enten hele gruppen samlet eller elevene fordeles ut til frivillige organisasjoner som de har interesse for. Elevene observerer det arbeidet som utføres der, samtaler med menneskene bak frivilligheten og gjerne mottakerne av tjenester fra organisasjonen.
  - Finne informasjon om frivillig arbeid gjennom å bruke søkeord på nettet: frivillig, frivillighet, dugnad, innsats for andre, osv.

Utdypende kommentar

I lokalsamfunnene vil det være ulike inspirasjonskilder som kan brukes i oppstarten av dette valgfaget. I de fleste kommuner finnes idrettslag. Noen kommuner har frivillighetssentraler eller andre frivillige organisasjoner. Lokale ildsjeler finnes også. Det som blir viktig, er at de som møter elevene, brenner for det de gjør, er kunnskapsrike og gir elevene inspirasjon til å arbeide med faget. Filmer som handler om å gjøre en innsats for andre, kan brukes. Det kan være alt fra spillefilmer til reklamesnutter. Målsetningen med en slik introduksjon er å skape eller forsterke elevenes positive innstilling til faget.

Det kan være nyttig å ha knyttet noen kontakter på forhånd.

Eksempel 3: Forutsetninger for frivillig arbeid

Dette eksemplet omhandler hovedområdet *planlegging* med spesiell vekt på dette kompetansemålet:

- *Kjenne til forutsetninger som ligger til grunn for frivillig arbeid*

Mulige vinklinger/aktiviteter:

- Dybdeundersøkelse av en valgt frivillig organisasjon
  - Hvor stor er organisasjonen? Antall medlemmer?
  - Hvordan og hvilket uløst behov startet organisasjonen?
  - Hvordan er organisasjon organisert?
  - Har organisasjonen inntekter? Hvor får organisasjonen sine inntekter fra?

- Hvilken sosial verdi skaper organisasjonen for mennesker?
- Hva er det som driver de menneskene som utfører frivillig arbeid? Hva sitter de igjen med selv?
- Er det en ideell organisasjon eller en interesseorganisasjon?
- Gjennomføre intervju med mennesker som driver med frivillig arbeid.
- Delta i tiltak i regi av en frivillig organisasjon
- Undersøke via Internett, telefonintervju, besøk, deltakelse i tiltak, osv.
- Presentere undersøkelsen kort for klassen

Utdypende kommentar:

I denne oppgaven kan elevene finne ut hva en frivillig organisasjon er, og hvordan den fungerer, gjennom å studere en organisasjon på nært hold. Elevene kan lære at frivillighet har ulike former. Informasjonen kan hentes via nettet, gjennom å besøke organisasjonen eller ved å delta i et av organisasjonens tiltak.

Eksempel på underveisvurdering

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Planlegging	Eleven skal kunne kjenne til forutsetningene som ligger til grunn for frivillig arbeid	<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finne ut hva en frivillig organisasjon er, og beskrive hvordan den fungerer • Finne ut hva som driver folk som deltar i frivillighet (hvorfor de gjør det) • Finne ut hvilken sosial verdi organisasjonen tilfører samfunnet 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan argumentere for hva en frivillig organisasjon er, og reflektere over hvordan den fungerer. • Kan ut fra egne undersøkelser reflektere over hvorfor mennesker deltar i frivillighet • Kan reflektere over hva sosial verdiskaping handler om, og hva denne organisasjonen gjør for andre.

Eksempel 4: Kartlegging

Dette eksemplet omhandler i hovedsak hovedområdet *planlegging*. Det elevene gjør i denne fasen, får direkte konsekvenser og legger føringer for det de skal jobbe videre med i hovedområdet *praktisk arbeid*.

Kompetansemål:

- *Kartlegge behov for frivillig arbeid i lokalmiljøet i samarbeid med relevante aktører*

God kartlegging hjelper elevene til å finne rett tiltak å iverksette. Prosessen må være slik at den sikrer at den gruppen som tiltaket til slutt rettes mot, opplever tiltaket som noe som gir positiv verdi.

Relevante aktører kan i denne sammenhengen bety målgruppe eller allerede eksisterende frivillige organisasjoner som tilbyr tiltak overfor en målgruppe.

Det er temaet eller målgruppen som velges, som skaper variasjonen og progresjonen i faget for de elevene som velger faget over flere år. Andre- og tredjeårs elever kan få nye utfordringer og ny lærdom ved at de jobber med andre målgrupper eller andre temaer enn tidligere. Et tips er at læreren (eller skolen) lager en

rulleringsplan over tre år med ulike tema og/eller målgrupper.

Mulige vinklinger/aktiviteter:

- **Kartlegging med utgangspunkt i en målgruppe**

Med målgruppe menes en definert gruppe ut fra for eksempel kjønn, alder, ulik kulturell bakgrunn, osv. Samhandling og kommunikasjon med målgruppen er viktig for å finne riktig tilbud og/eller aktivitet/tiltak. Involvering av målgruppen øker sannsynlighet for at tiltakene er relevante. Elevene kan også komme bort i utfordringer, for eksempel kan de bli avvist på grunn av hensynet til taushetsplikten. Dette er noe elevene bør være oppmerksomme på under kartleggingen.

- **Kartlegging med utgangspunkt i et tema**

Med dette utgangspunktet kartlegger elevene utfordringer knyttet til et tema. De starter bredt og snevrer seg inn til et bestemt område de ønsker å jobbe med innenfor gitt tema. Målgruppen kommer gjerne som en konsekvens av utfordringen de skal løse.

- **Kartlegging med utgangspunkt i elevenes interesser**

Mange elever har fritidsinteresser som de kan bruke når de skal iverksette tiltak, for eksempel idrett, data og spill og friluftsliv. Oppgaven blir å undersøke hvordan elevens fritidsinteresse kan bidra til positiv forskjell for noen i lokalsamfunnet.

- **Kartlegge manglende tilbud og utfordringer i samarbeid med en lokal frivillig organisasjon**

Elevene kan få et oppdrag fra en lokal frivillig organisasjon som består i å lage et tiltak/en aktivitet til noen som mangler dette. I denne oppgaven er elevene nødt til å samhandle både med den frivillige organisasjonen og med de som tiltaket skal rettes mot.

- **Kartlegging av generelle utfordringer og udekkede behov i lokalmiljøet**

Faget kan ta utgangspunkt i et mangfold av utfordringer som finnes i et lokalmiljø. La elevene selv dra ut på jakt etter utfordringer de kan løse.

- Aktiviteter som kan inngå i kartleggingen:

- Bruke spørreundersøkelse eller intervju
- Begrunne hvordan en valgt metode vil gi best informasjon
- Analysere resultatet av kartleggingen og trekke konklusjoner

Utdypende kommentar:

Konkrete tips til hvordan elevene kan kartlegge, finnes i **vedlegg nr. 3 Kartlegging**. Av hensyn til tidsbruken er det lurt å velge én kartleggingsform, ikke alle! Samme kartlegging kan brukes som kilde til forskjellige tiltak dersom elevene ønsker å gjennomføre flere små tiltak. Uansett hvilken kartlegging man velger, er

kommunikasjon med de menneskene som tiltaket skal rettes mot, viktig for å få en riktig forståelse av hvilket behov disse menneskene har.

Eksempel på underveisvurdering

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Planlegging	Eleven skal kunne kartlegge behov for frivillig arbeid i lokalmiljøet i samarbeid med relevante aktører	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> • utarbeide og gjennomføre en enkel undersøkelse for å finne ut hvilke behov og/eller utfordringer målgruppen har • formulere spørsmål som gir god informasjon om målgruppen, og hvilke behov/utfordringer gruppen opplever • tolke svar og trekke konklusjoner	<ul style="list-style-type: none"> • Kan velge en hensiktsmessig kartleggingsmetode i forhold til målgruppen, og kan formulere relevante spørsmål. • Har god kjennskap til målgruppen og kan reflektere over behov/utfordringer. • Kan reflektere over utfordringene til målgruppen ut fra resultatene av undersøkelsen.

Eksempel 5: Planlegging av praktisk tiltak

I arbeidet med å planlegge det praktiske tiltaket er det lurt at elevene trekker med seg resultatet fra kartleggingen, samtidig som de retter blikket mot selve gjennomføringen av tiltaket. Kompetansemål fra begge hovedområdene må ha fokus, og de som i denne fasen vektlegges mest, er:

- *Kartlegge behov for frivillig arbeid i lokalmiljøet i samarbeid med relevante aktører*
- *Planlegge praktiske tiltak som medfører verdiskaping for valgt målgruppe*
- *Følge etiske retningslinjer og tilpasse kommunikasjon og samhandling til valgt målgruppe*

Mulige tiltak/vinklinger:

- Bestemme tiltak ut fra kartleggingen:
  - Hvilke behov er kommet fram?
  - Hvilket tiltak vil føre til sosial verdiskaping for målgruppen?
  - Vurdere hvorvidt elevene er i stand til å gjennomføre tiltaket.
- Dersom elevene ikke finner en idé til sitt prosjekt/tiltak gjennom kartleggingen, kan spørsmålene nedenfor bidra til å sette tankeprosessen i gang:
  - Finnes det udekkede behov eller manglende tilbud til enkelte målgrupper?
  - Har kartleggingen avdekket interesse for en aktivitet hos noen? Dette kan eksempelvis være interesse for en aktivitet som er foreslått av elevene.
- Lage framdriftsplan som viser hvor mange timer som er disponible. Ta hensyn til praktiske ting som når og hvor tiltaket skal foregå, tidsbruk, reiselengde, utstyrsbehov – både for egen del og for de som er målgruppen for tiltaket. **Vedlegg nr. 5 Framdriftsplan for elevenes tiltak**
- Involvere målgruppen i planleggingen for å sikre at tiltaket utformes slik at det møter de behovene målgruppen faktisk har. En idé kan være å skaffe seg en kontaktperson fra målgruppen.
- Gi informasjon til målgruppen om tiltaket
  - Gjennomføre en HMS (se vedlegg 5) – vurdering av tiltaket:
    - Er utstyret trygt for uerfarne?
    - Er utstyret forskriftsmessig?
    - Er det aldersgrense på bruk av utstyret?
    - Trengs sikkerhetsutstyr (hjelmer, vernesko, vernebriller og så videre)?
- Etikk
  - Hvis elevene gjennomfører tiltak i samarbeid med eller på vegne av frivillige organisasjoner, skal de følge de etiske retningslinjene som er utarbeidet av organisasjonen.
  - I andre tilfeller drøfter og lager elevene i forkant etiske retningslinjer som de skal følge når de møter de menneskene de ønsker å gjøre en forskjell for. Følgende kan være relevant:
    - Taushetsplikt/konfidensialitet
    - Diskriminering
    - Ærlighet
    - Gjensidig respekt (folk som er annerledes enn deg selv)
    - Velge presentasjonsform, fortrinnsvis bruke visuelle virkemidler. Avklare med

målgruppen hvordan presentasjon skal vises fram (i media, for foreldre/foresatte, medelever, målgruppen, en frivillig organisasjon).

- Velge dokumentasjonsform. Dokumentasjonsmappe kan være et eksempel på en dokumentasjon av prosessen fra kartleggingsfasen til ferdigstilling av tiltak som avsluttes med en vurdering av det frivillige arbeidet. I en slik mappe kan for eksempel dokumenter fra kartleggingen, bilder, blogg, film fra gjennomføringen og liknende være. Husk at bruk av bilder og film må avklares med dem som er med, se også eksempel 7.

Utdypende kommentarer:

I dette valgfaget er størst mulig sosial verdiskaping et mål. Når elevene bestemmer seg for aktivitet/tiltak, er det viktig å spørre: Hvilken sosial verdi har dette tiltaket for dem tiltaket rettes mot? Det er også viktig å være sikker på at tiltaket er ønsket av målgruppen. For å sikre dette er det en god idé å involvere målgruppen der det passer i prosessen.

Det finnes noen fallgruver når tiltak skal velges. Innsamling av penger, loddsalg eller bøssebæring har ikke så mye med sosial verdiskaping å gjøre med mindre midlene går til et tiltak av verdi for andre.

Eksempel på gjennomføring av aktivitet i SFO:

Der forholdene ligger til rette for det, for eksempel ved at noe av SFO-tiden samsvarer med timene til valgfaggruppen, kan tiltakene i dette eksemplet benyttes. Skjemaet nedenfor tar utgangspunkt i at elevene har fått oppgitt temaet «aktivitet på SFO». Elevene har valgt målgruppen «barn som kjeder seg/er inaktiv i SFO-tida». Tiltaket valgfagselevne planlegger, er å opprette en trikseklubb der elevene har aktiviteter med ball. Tiltaket er valgt på bakgrunn av at elevene selv er interessert i og trygg på ballspill og lek med ball. Kartleggingen har bestått av samtaler med SFO-barna om hva de vanligvis bruker ball til, og hva de kan tenke seg å lære mer om.

Eksempel på underveisvurdering:

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
	<p>Eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kartlegge behov for frivillig arbeid i lokalmiljøet i samarbeid med relevante aktører • Planlegge praktiske tiltak som medfører sosial verdiskaping for valgt målgruppe • Følge etiske retningslinjer og tilpasse kommunikasjon og samhandling til valgt målgruppe 	<ul style="list-style-type: none"> • bruke kartleggingen (med utgangspunkt i det SFO-barna sier de kan bruke ball til) og planlegge aktiviteter ut fra dette • vurdere om aktiviteten er gjennomførbar • kan lage spille-/lekeregler i samarbeid med målgruppen som bidrar til å utvikle positive relasjoner og mestring • lage en framdriftsplan som tar hensyn til tidsbruk, hvor og når tiltaket skal foregå, nødvendig utstyr og egnede lokaler/plasser • finne fram til hva som er relevant språkbruk mellom barna og mellom valgfagselever og barna 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan trekke konklusjoner ut fra kartleggingen og finne fram til aktiviteter som passer for målgruppen. • Kan planlegge aktivitet tilpasset målgruppen som gir sosial verdi • Kan reflektere over og forklare hvilken sosial verdi tiltaket medfører. • Lager gode skisser, og har en realistisk, god og gjennomtenkt plan for arbeidet. • Har innsikt i hvordan egne ferdigheter kan aktiveres og brukes i tiltaket, og planlegger ut fra dette. • Kommer i mål med arbeidet ut fra planen • Kan bidra til god tone mellom barna. • Kan tilpasse eget språk til barna: Gir tydelige beskjeder og bruker et språk som barna forstår, og som ikke er støtende på noen måte.

Eksempel 6: Gjennomføring av tiltak

Kompetansemål:

- *Gjennomføre planlagte tiltak*
- *Følge etiske retningslinjer og tilpasse kommunikasjon og samhandling til valgt målgruppe*

Mulige tiltak/vinklinger:

- Følge framdriftsplanen ut fra den tiden som er disponibel for tiltaket.
- Ha fokus på kommunikasjon og samhandling. Hvordan skal dette være for å møte målgruppen på best mulig måte?
- Tenke igjennom og vurdere hvilket utstyr som trengs til dokumentasjonen.

Utdypende kommentarer:

Det er viktig at tiltaket elevene velger, er slik at den tilmålte tiden gjør det mulig å ferdigstille og levere fra seg det de har planlagt for målgruppen. I denne fasen er det viktig at læreren påser at arbeidet blir gjennomført i tråd med HMS. **Vedlegg nr. 5 HMS**

Både etikk, kommunikasjon og samhandling er temaer som det er naturlig å drøfte med elevene i planleggingsfasen.

Underveisvurdering knyttet til eksempel om turer i skog og mark

I eksemplet nedenfor tas det utgangspunkt i at elevene har fått oppgitt målgruppen eldre. Tiltaket de har valgt, er «turer i skog og mark».

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Praktisk arbeid	Eleven skal kunne <ul style="list-style-type: none"> gjennomføre planlagte tiltak følge estetiske retningslinjer og tilpasse kommunikasjon og samhandling til valgt gruppe 	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> iverksette planlagte tiltak etter en framdriftsplan tilpasse kommunikasjon til valgt målgruppe, altså eldre finne fram til etiske retningslinjer som er relevante for målgruppen 	<ul style="list-style-type: none"> Følger planen og evner å justere kurs ved behov. Bidrar med konkrete aktiviteter tilpasset deltakerne. Kunne gjøre rede for og begrunne valg som er gjort i kommunikasjon og samhandling med målgruppe ut fra etisk bevissthet.

Kompetansemål:

- Gjennomføre planlagte tiltak*
- Følge etiske retningslinjer og tilpasse kommunikasjon og samhandling til valgt målgruppe*

Mulige tiltak/vinklinger:

- Følge framdriftsplanen ut fra den tiden som er disponibel for tiltaket.
- Ha fokus på kommunikasjon og samhandling. Hvordan skal dette være for å møte målgruppen på best mulig måte?
- Tenke igjennom og vurdere hvilket utstyr som trengs til dokumentasjonen.

Utdypende kommentarer:

Det er viktig at tiltaket elevene velger, er slik at den tilmålte tiden gjør det mulig å ferdigstille og levere fra seg

det de har planlagt for målgruppen. I denne fasen er det viktig at læreren påser at arbeidet blir gjennomført i tråd med HMS. **Vedlegg nr. 5 HMS**

Både etikk, kommunikasjon og samhandling er temaer som det er naturlig å drøfte med elevene i planleggingsfasen.

Underveisvurdering knyttet til eksempel om turer i skog og mark

I eksemplet nedenfor tas det utgangspunkt i at elevene har fått oppgitt målgruppen eldre. Tiltaket de har valgt, er «turer i skog og mark».

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Eksempel 7: Presentasjon

Dette eksemplet omhandler hovedområdet *praktiske tiltak*, men viser også hvordan eleven har arbeidet i forkant i hovedområdet *planlegging*.

Kompetansemål:

- *Presentere og vurdere det frivillige arbeidet ut fra erfaringer og samhandling med målgruppen og relevante aktører*

Mulige tiltak/vinklinger:

- Elevene kan presentere sitt frivillige arbeid til:
  - Foresatte
  - Medelever
  - Lærere
  - Målgruppen
  - Frivillig organisasjon

- Media
- Elevene kan presentere gjennom:
  - Film, fotostory og bilder
  - Demonstrasjon
  - Foredrag
  - Dramatisering
- Dokumentasjonsmappe: Dokumentasjonsmappen kan være en dokumentasjon av prosessen fra kartleggingsfasen til ferdigstilling av tiltak som avsluttes med en vurdering av det frivillige arbeidet.
- Vurdering:
  - Samtale med målgruppen om effekten av tiltaket
  - Samtale med en frivillig organisasjon om effekten av tiltaket
  - Vurdere tiltaket og læringseffekten

Utdypende kommentarer:

Elevene kan motiveres av muligheten til vise fram sitt produkt for andre. Det gjelder både prosessen og resultatet. Vær oppmerksom på dokumentasjon der bilder, film og liknende inngår. I disse tilfellene må det tas hensyn til personvern. Dersom elevene velger å dokumentere prosessen gjennom for eksempel bilder eller film, må dette avklares med alle involverte i forkant. Elevene må redegjøre for hvordan de har tenkt å bruke materialet, og eventuelt innhente tillatelse fra foresatte/pårørende. Dette er spesielt viktig dersom noe skal publiseres i media eller på Internett. Viktige spørsmål er hvem som skal se presentasjonen, og hvor den skal vises.

Eksempel på underveisvurdering med utgangspunkt i felles aktivitet

I tabellen nedenfor er utgangspunktet at elevene har fått oppgitt temaet «Ulike kulturer, felles aktivitet». Elevene har som mål å bringe sammen kulturer/målgrupper og har valgt ulike tiltak som er tilpasset ungdom.

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksemplene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Praktisk arbeid	Eleven skal kunne <ul style="list-style-type: none"> • presentere og vurdere det frivillige arbeidet ut fra erfaringer og samhandling med målgruppen og relevante aktører 	Eleven kan <ul style="list-style-type: none"> • beskrive og samtale om prosessen fra kartlegging til gjennomføring av tiltak • vurdere og beskrive om tiltaket har positiv effekt på målgruppen • dokumentere tiltak som er gjennomført, i tett samspill med målgruppen • bruke relevante presentasjonsformer 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan beskrive, analysere og reflektere rundt tiltaket og velge en relevant presentasjonsform for målgruppen

Eksempel 8: Skape aktivitet i friminutt

I denne oppgaven får elevene utdelt oppdraget «Aktiviteter i friminuttene på skolen». Elevene kan da snevre inn målgruppen til å være for eksempel 8. trinn, eller de ungdommene på skolen som er interessert i konkurranser eller håndarbeid.

Eksempel på underveisvurdering knyttet til aktiviteter i friminutt

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Planlegging	Eleven skal kunne	Eleven kan	<ul style="list-style-type: none"> • Kan formulere

	<ul style="list-style-type: none"> • kartlegge behov for frivillig arbeid i lokalmiljøet i samarbeid med relevante aktører • planlegge praktiske tiltak som medfører sosial verdiskaping for valgt målgruppe 	<ul style="list-style-type: none"> • bruke spørreundersøkelse med relevante spørsmål for å kartlegge hvilke aktiviteter det er behov for på skolen • tolke svar og trekke konklusjoner mht. tiltak • planlegge tiltak som møter behovet til målgruppen og medfører verdiskaping 	<p>relevante spørsmål som det er mulig å trekke konklusjoner ut fra.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kan reflektere over resultatene og trekke begrunnede konklusjoner mht. tiltak. • Kan beskrive hvordan tiltaket svarer på målgruppens behov, og reflektere over hvilken sosial verdi tiltaket medfører.
Praktisk arbeid	<ul style="list-style-type: none"> • gjennomføre planlagte tiltak • følge etiske retningslinjer og tilpasse kommunikasjon og samhandling til valgt målgruppe • presentere og vurdere det frivillige arbeidet ut fra erfaringer og samhandling med målgruppen og relevante aktører 	<ul style="list-style-type: none"> • gjennomføre planlagt tiltak i tråd med en framtidsplan • tilpasse språket for å motivere til aktivitet • reflektere over valg i prosessen • fortelle om og diskutere prosessen fra kartlegging til gjennomføring av tiltak 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan følge planen og evner å justere kursen ved behov. • Kunne gjøre rede for og begrunne valg som er gjort i kommunikasjon og samhandling med målgruppen fra etisk bevissthet. • Kan beskrive, forklare og analysere prosessen, og reflektere rundt forbedringer. • Kan vurdere kritiske sider ved tiltaket og se utviklingsmuligheter.

Eksempel 9: Kurs for eldre i bruk av sosiale medier

I denne oppgaven får elevene utdelt oppdraget «Kurs for eldre i bruk av sosiale medier». Elevene snevrer inn målgruppen til å være for eksempel eldre med lyst til å lære om facebook og andre sosiale medier.

Eksempel på underveisvurdering knyttet til kurs i bruk av sosiale medier

Her er eksempler på hvordan læringsmål kan utformes på bakgrunn av kompetansemål og beskrivelse av kjennetegn på høy måloppnåelse. Eksempelene er tenkt brukt til underveisvurdering.

Hovedområde	Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
Planlegging	Eleven skal kunne kartlegge behov for frivillig arbeid i lokalmiljøet i samarbeid med relevante aktører planlegge praktiske tiltak som medfører sosial verdiskaping for valgt målgruppe	Eleven kan intervjue målgruppen for å kartlegge hvilke utfordringer målgruppen har i bruk av sosiale medier tolke svar og trekke konklusjoner planlegge tiltak som er tilpasset nivået og behovet til målgruppen	Kan formulere relevante spørsmål i forhold til oppdrag og målgruppe. Kan vurdere resultatene og trekke begrunnede konklusjoner. Kan beskrive tiltak ut fra målgruppens nivå og i tråd med gruppens behov.
Praktisk arbeid	gjennomføre planlagte tiltak følge etiske retningslinjer og tilpasse	gjennomføre planlagte tiltak i tråd med en framdriftsplan bruke språk	Kan følge planen og evner å justere kursen ved behov. Kunne gjøre rede for og begrunne valg som er

kommunikasjon og samhandling til valgt målgruppe	tilpasset målgruppen	gjort i kommunikasjon og samhandling med målgruppen ut fra etisk bevissthet.
presentere og vurdere det frivillige arbeidet ut fra erfaringer og samhandling med målgruppen og relevante aktører	beskrive prosessen fra kartlegging til gjennomførte tiltak	Kan beskrive, forklare og analysere prosessen og se utviklingsmuligheter.
	presentere med kreative visuelle virkemidler innholdet i kurs	Viser en kreativ presentasjon av gjennomførte tiltak og reflekterer rundt målgruppens læringsutbytte.
	Vurdere målgruppens læringsutbytte	

4 Vurdering

Vurdering i valgfag er omtalt i rundskriv fra Udir-7-2012 *Innføring av valgfag på ungdomstrinnet*. Her står følgende:

Reglene om individuell vurdering i forskrift til opplæringsloven kapittel 3 gjelder også for valgfag. Det er tilsvarende bestemmelser i forskrift til privatskoleloven kapittel 3. Bestemmelsene innebærer at elevene skal ha både underveisvurdering og sluttvurdering. I underveisvurderingen har eleven rett til løpende tilbakemeldinger om egen kompetanse i valgfag, og meldinger om hva hun eller han kan gjøre for å øke sin kompetanse, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-11. Eleven skal også ha halvårsvurdering i valgfag med og uten karakter etter § 3-13 og mulighet til egenvurdering, jf. § 3-12. I tillegg er det viktig at målene for opplæringen og hva som blir vektlagt i vurderingen av elevens kompetanse, er kjent for elevene, jf. § 3-1 fjerde ledd. Kravene til underveisvurdering er altså de samme for valgfag som for alle andre fag.

Når det gjelder sluttvurderingsordningen for valgfag, er den fastsatt i vurderingskapitlet i læreplanene for valgfag. Det er samme sluttvurderingsordning for alle valgfagene. For valgfag skal det kun gis sluttvurdering i form av standpunktkarakter. Det er ikke eksamen i faget.

Det er fastsatt i læreplanen at elevene skal ha en standpunktkarakter i valgfag på 10. årstrinn eller på det trinnet faget avsluttes. I denne forbindelse skal valgfag forstås som de ulike valgfagene, dvs. produksjon for sal og scene, design og redesign, osv. Det vil si at når eleven, for eksempel avslutter valgfaget design og redesign, skal det settes en standpunktkarakter i dette faget. I de tilfellene hvor eleven velger et valgfag på 8.

trinn og et annet på 9. trinn er det satt en standpunktkarakter i det valgfaget eleven hadde på 8. trinn, for eksempel forskning i praksis. Dersom eleven på 10. trinn igjen velger forskning i praksis som valgfag, vil karakteren fra 8. trinn i faget bli strøket, slik at det er standpunktkarakteren forskning i praksis på 10. trinn som føres på vitnemålet (illustrert i tabellen under).

Elevene kan velge samme valgfag om igjen, og da avsluttes det ikke etter det første året. Eleven skal ha halvårsvurdering i faget når det ikke avsluttes. Det er viktig at skolen har gode rutiner for å avklare om elevene avslutter et valgfag, eller om de skal ha samme valgfag neste skoleår. Både for elevene og for lærerne er det viktig å vite om læreren skal sette en standpunktkarakter eller gi en halvårsvurdering på for eksempel 8. årstrinn.

Ved avslutningen av 10. årstrinn kan eleven ha hatt bare ett valgfag og én standpunktkarakter, eller flere valgfag og flere standpunktkarakterer. Alle standpunktkarakterene skal føres på vitnemålet, men det blir beregnet et gjennomsnitt som teller ved inntak til videregående opplæring. Det vil si at valgfag ved inntak til videregående opplæring i praksis er én standpunktkarakter når elevens poengsum beregnes (jf. Udir.no/regelverk; rundskriv Udir 7- 2012 Innføring av valgfag på ungdomstrinnet).

Eksempler på vurdering i valgfag:

Standpunktkarakter i valgfag skal beregnes ut fra hvordan elevene velger valgfag i løpet av tre år på ungdomstrinnet. Under er det vist noen eksempler:

Eksempel 1

Trinn	Fag	Vurdering	Beregning av standpunktkarakter
8	Sal og scene	Halvårsvurdering	Ikke standpunktkarakter
9	Sal og scene	Halvårsvurdering	Ikke standpunktkarakter
10	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/1

Eksempel 2

Trinn	Fag	Vurdering	Beregning av standpunktkarakter
8	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter skal strykes
9	Design og redesign	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/2
10	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/2

Eksempel 3

Trinn	Fag	Vurdering	Beregning av standpunktkarakter
8	Sal og scene	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/3
9	Design og redesign	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/3
10	Fysisk aktivitet og helse	Standpunktvurdering	Karakter vektet 1/3

Elever som har samme valgfag over flere år

Læreplanene i valgfag åpner ikke opp for å vurdere faglig progresjon i mer enn ett år om gangen. Elever på ulike trinn med opplæring i det samme valgfaget skal vurderes etter de samme kompetansekravene hvert år. De skal ikke vurderes «strengere» enn elever som har hatt faget i ett år. Utfordringen blir å tilrettelegge for mer variasjon i innhold, oppgaver og aktiviteter slik at elever som har faget over flere år, møter nytt innhold og læring i faget. Med andre ord: Tenk progresjon over ett år og variasjon over flere år (jf. variasjon i innhold i kap. 3).

Beskrivelse av høy kompetanse

Når man jobber med å lage gode kjennetegn på måloppnåelse, er det viktig at disse ledes direkte ut fra kompetansemålene. Lager man kjennetegn på *høy kompetanse*, skal beskrivelsene vise hva som er full måloppnåelse i den gitte kompetansen. Dette kan brukes som grunnlag i undervisvurdering, slik at det er kjent for elevene hvor de er i opplæringen, og hva som er grunnlaget for videre læring.

Eksempel fra veiledningen til valgfaget Sal og scene

Læringsaktivitet: *Filmmusikk*

Hovedområde: *Formidle*

Kompetansemål	Læringsmål	Kjennetegn på høy måloppnåelse
utveksle synspunkter om valg av virkemidler og utførelse	Skal kunne reflektere over, skrive logg om arbeidsprosessen og avsluttet produksjon.	Kan reflektere over prosessen fra utvikling av idé, til produksjon og teknisk gjennomføring
samarbeide både bak og på scenen for at resultatet skal bli best mulig	Skal kunne drøfte hvordan samarbeidet har påvirket produksjonen.	Kan reflektere over samarbeid og kombinasjon av å koble film/bilde og musikk/lyd.

5 Støttmateriell

Inspirasjonsvideoer:

- Fra Detroit: http://www.youtube.com/watch?v=TYFrSzh_vXw
- NetCom's reklamefilm om eldre og unge på kino: <http://www.youtube.com/watch?v=hLD5bwfjTYY> og <http://www.youtube.com/watch?v=qXEa14aEhyg>

Lær mer om frivillig sektor:

- St.meld. nr. 39 (2006-2007) Frivillighet for alle
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/Stmeld-nr-39-2007-.html?id=477331>
- Lev vel

Om utvikling av lokal frivillighetspolitikk

<https://www.ks.no/fagomrader/demokrati-og-styring/frivillighet/>

- Norges frivilligsentraler

<http://frivilligsentral.no/>

Eksempler på frivillige organisasjoner:

- Norges idrettsforbund: <https://www.idrettsforbundet.no/>
- Røde Kors: <http://www.rodekors.no/>
- Norges speider forbund: <http://www.speiding.no>
- 4H: <http://www.4h.no>
- Lions Norge: <http://www.lions.no/>
- MOT: <http://www.mot.no/>
- Velforeninger: <http://www.velforbundet.no/>

Lær mer om sosialt entreprenørskap:

- Kilde: Wikipedia

http://no.wikipedia.org/wiki/Sosialt_entrepren%C3%B8rskap

- Kilde: Regjeringa, helse- og omsorgsdepartementet

<https://www.regjeringen.no/nb/tema/arbeidsliv/arbeidsmarked-og-sysselsetting/innsikt/sosialt-entreprenorskap/id2009201/>

Eksempler på sosiale entreprenører i Norge:

- Trivselsleder: <http://www.trivselsleder.no/no/HJEM/>
- Livsglede for eldre: <http://www.livsgledeforeldre.no>
- Noen: <http://www.noen-as.no/>
- Kjør for livet: http://www.ferd.no/sosiale_entreprenorer/portefolje/dagens-investering

Vedlegg

Vedlegg nr. 1 Nettverkskartlegging og nettverksbygging

Alternativ 1:

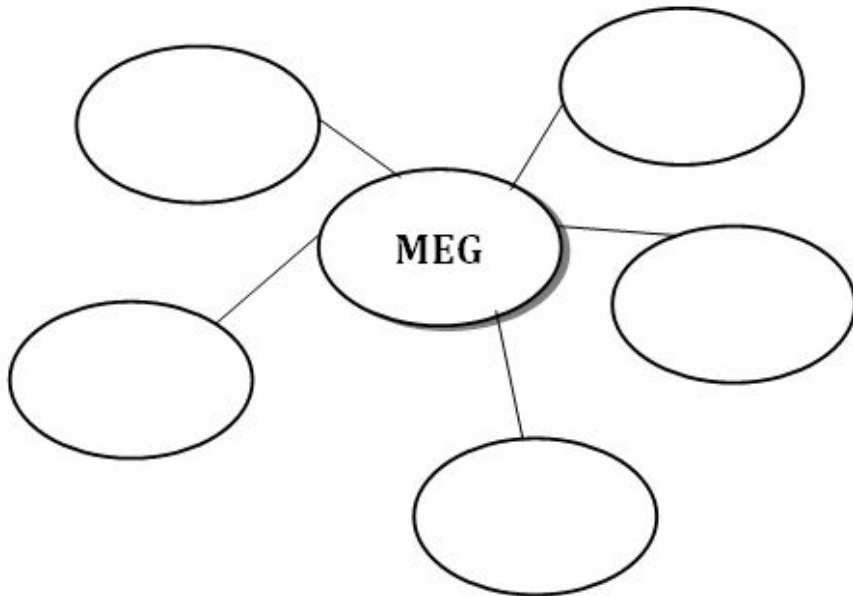
Navn på personer som driver med frivillig arbeid	Hva gjorde de?	Hva er drivkraften deres	Kan hjelpe valgfagsgruppen med:

Alternativ 2:

I midten: Du selv

I sirklene omkring: Skriv navnene på personer du kjenner som driver med frivillig arbeid. Skriv hva de er engasjert i, og hvorfor de engasjerer seg i akkurat dette

Gruppen sammenligner.

Vedlegg nr. 2 Oversikt over mulige lokale frivillige organisasjoner

Frivilligsentraler

Det finnes frivilligsentraler over hele landet som er møteplass og samhandlingsarena for frivillighet i lokalmiljøet. Frivilligsentralene bidrar til å samordne den frivillige innsatsen som privatpersoner og frivillige organisasjoner i kommunen utfører, og de styrker dermed og fremmer det frivillige arbeidet. Frivilligsentralene skal ha en universell utforming og være et kontaktsenter for alle som ønsker å delta i frivillig virksomhet uansett alder, kjønn, økonomisk status og etnisk tilhørighet. Kilde: <http://frivilligsentral.no/>

Idrettslag

Idrettslag er en organisasjon som tilrettelegger for idrettsaktivitet.

Se mer: <https://www.idrettsforbundet.no/idrettsrad/>

Velforeninger

<http://www.velforbundet.no/>

Andre eksempler på frivillige organisasjoner:

- Røde kors <http://www.rodekors.no/>
- Norges speider forbund <http://www.speiding.no/> (20 000 medlemmer organisert i 500 lokale grupper)
- 4H <http://www.4h.no/>
- Lions Norge <http://www.lions.no/> (12 000 medlemmer i Norge)

Vedlegg 3 Kartlegging

Tips til kartleggingsøvelser som kan brukes for å få elevene i gang med kartleggingsprosessen.

Kartlegging med utgangspunkt i en målgruppe:

- Hvem er målgruppen? Eldre: Skriv ord du assosierer med eldre. Definer eldre i mindre målgrupper, for eksempel hvor befinner eldre seg, hvilke arenaer er de på, og har de sosiale utfordringer?

Lag spørreskjema til målgruppen. Med utgangspunkt i egen kartlegging (se ovenfor): Hvilke utfordringer har dere funnet?

Kartlegging med utgangspunkt i tema:

For eksempel miljø.

- Hvilke ord/handlinger/assosiasjoner får du til ordet miljø (for eksempel søppel, dårlig inneklime, lite tiltalende uteområde på skolen)?
- Hvilket område vil dere jobbe med? (For eksempel søppel)
- Hvilke utfordringer/problemer er knyttet til dette? (For eksempel: for mye i skolegården, bruk og kast-mentalitet, sortering.) Send gjerne elevene ut for å utforske «søppel» i skolegården/bruk og kast/sortering.
- Ut fra funnene: Hvilke løsninger kan dere lage slik at det bidrar til en positiv forskjell? (Det kan for eksempel være å lage kule søppeldunker i skolegården slik at medelever motiveres til å bruke dem, gjerne ved å involvere medelever til å dekorere dem eller delta i utformingen.)

Kartlegging med utgangspunkt i elevens interesse:

- Kartlegg hvilke interesser elevene har. Dette kan godt gjøres i en gruppe, og hver elev kan presentere sine interesser. (For eksempel idrett, tegning, motorsport, mote, osv.)
- Hvordan kan din interesse gjøre en forskjell for en valgt målgruppe? Ta for dere flere av gruppens interesser.
- Hvem er målgruppen? Assosier og oppsøk deretter målgruppen for å bli bedre kjent med den.
- Bruk din interesse til å lage et tiltak/en aktivitet til en valgt målgruppe. (For eksempel moteoppvisning med egenkomponerte plagg som kombinerer vestlig mote med afrikansk mote.)

Kartlegging med utgangspunkt i en utfordring som kommer til syne i samarbeid med en frivillig organisasjon:

Ta kontakt med en lokal frivillig organisasjon.

- Hvilken målgruppe er tiltakene rettet mot?
- Opplever organisasjonen at det er behov hos målgruppen som den i dag ikke kan dekke?
- Hvilke tiltak er det behov for?
- Hvordan kan elevene bidra?
- Hvordan kan elevene nå målgruppen?

Kartlegging av generelle utfordringer og udekkede behov i lokalmiljøet:

Send elevene ut i lokalsamfunnet for å kartlegge et eller flere av forslagene:

- Besøk post, butikk, bibliotek, kommunehus, kulturhus, kafé, institusjon, idrettshall e.l.

Oppgave:

- Se etter utfordringer/hindringer som kan forbedres?
- Spør de ansatte og/eller beboere om utfordringer/hindringer som finnes.
- Besøk ulike arenaer i nabolaget.
  - Er det noen forbedringer som kan skape et tryggere lokalmiljø, større trivsel, nye og trivelige samlingsplasser? Forbedringer når det gjelder miljø, forsøpling?
  - Besøk ulike steder i kommunen og observer:
    - Hva har de som er unikt? Ressurser som er lett tilgjengelige? Kan de komme til nytte?
    - Ressurser som ikke blir brukt, gamle kasserte ting, som kan brukes til noe nytt?
  - Er det hindringer, utfordringer og mangler i for eksempel skolebygningen, samfunnshuset, kommunehuset e.l. som vil skape problemer for brukere på disse stedene?
  - Studer lokalavisa. Er det udekkede behov eller utfordringer som folk er opptatt av, og som elevene kan gjøre noe med? Tilbud/løsninger elevene kan komme med?

Vedlegg nr. 4 Framdriftsplan for elevenes tiltak

Dato og antall timer	Faser i prosessen	Aktivitet	Ansvarlig	Kryss av for utført
	Kartlegging			
	Planlegging av tiltak			
	Gjennomføring av tiltak			
	Presentasjon og vurdering			

Vedlegg nr. 5 HMS

Faget «Innsats for andre» er et praktisk fag der elevene kan ta i bruk ulike læringsarenaer. Når elevene skal gjennomføre planlagte tiltak, må det tas høyde for å sikre at elevene gjennomfører arbeidet i tråd med HMS-regler.

Det er skolen som må sikre at elevenes sikkerhet blir ivaretatt (jf. opplæringsloven og forskrift til opplæringsloven).

Opplæringsloven:

Kapittel 9a. Elevane sitt skolemiljø. § 9a-1 «Generelle krav», § 9a-2 «Det fysiske miljøet», § 9a-4 «Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane (internkontroll)»

Forskrift til opplæringsloven:

Kapittel 8. Ulykkesforsikring for elevar. § 8-1 «Plikt til å sørgje for ulykkesforsikring for elevar»

Kapittel 12. Tryggleik for elevane. § 12-1 «Tryggleik for elevane»

Se også Arbeidsmiljøloven med forskrifter som gjelder for elever som er i arbeidspraksis i virksomheter (utplassering).

